

LES INSCRIPCIONS I ELS PRIMERS DOCUMENTS DE SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT

L'antic monestir benedictí de Santa Cecília de Montserrat, tan ben estudiat arqueològicament pel senyor Puig i Cadafalch,¹ ens reservava encara algunes troballes epigràfiques importants.

Amb motiu de les obres d'engrandiment i adaptació d'aquest monestir començades en 1942, aparegué en els murs de l'edifici refet al segle passat un fragment d'inscripció medieval, que mostrava senyals d'haver servit de graó d'escala durant molt anys. Al cap de poc fou trobat un altre tros més petit que semblava separat de l'anterior feia poc temps, de resultes potser d'algun cop donat amb poca cura.

Es tracta d'un bloc de pedra sorrenca grisa. Les mides del que actualment ens resta d'aquesta pedra són 53 cm. de llargada màxima, per 29 d'amplada i 16 de gruix. Com veurem, probablement només s'ha conservat una tercera part o poc més de la inscripció. Per les mides, doncs, sembla que era una llinda de porta. El marge esquerre, malgrat un escantonament, es pot llegir tot. Al costat dret, la fractura baixa lleugerament cap a la dreta, i en aquest angle encaixa el petit fragment trobat després.

En l'actualitat es conserva al Monestir de Santa Maria de Montserrat.

El més notable d'aquesta inscripció és que presenta text per les dues cares oposades. Començaré transcrivint la part del darrera, que tot i semblar que fou escrita abans, quedà tapada des de bon principi, probablement recoberta amb calç. L'espai apte per al text és més reduït

1. *L'arquitectura romànica a Catalunya*, II (Barcelona 1911), 136-8; *La geografia i els orígens del primer art romànic* (Barcelona 1930), 142, 148-9, 156-7.

que a l'altra cara ; no obstant, com que la superfície està molt més ben conservada, és més fàcil de llegir (fig. 1) :

]RE SCA MARIA VIRGINI[
& MARQUIO CV UXO[
ET GEORGII EPISCO CODA[

La meitat inferior de la pedra resta en blanc.

Les lletres, de traçat bastant bàrbar, presenten sovint formes uncials.²

El conjunt ofereix un aspecte molt irregular ; les lletres generalment són gruixudes i profundes ; de vegades no estan units entre ells els pals d'una mateixa lletra.

Abans de proposar la restitució d'aquest text, convé examinar la inscripció de l'altra cara. Estan molt gastades les tres primeres ratlles, però així i tot es pot intentar la seva lectura al damunt mateix de la pedra original (fig. 2) :

IRE SCA MA[
S COMES' ET MARQUIO C[
S' ET GEORGII EPI EUSONEN[
AD CESARIUS ABBA SIVL C MONAC[
REDVS' ET SIC INTROIRI XI K MR SB E DC[
O FILIO KARVLONI
GELEMIR[

2. Especialment : *G*, totes tres vegades uncial ; *E*, tres vegades capital i una uncial ; *U*, *V*, dues vegades de cada forma, indistintament vocal o consonant. Les lletres restants més o menys de forma capital, amb les següents particularitats : *A*, sense ratlla horitzontal ; *X*, de forma extravagant, freqüent però als ss. IX-XI ; *M*, en un cas les ratlles internes comencen a la meitat de les exteriors ; *I*, quasi sempre de mida petita ; també sovint la *A* ; *O*, *E* i *R* alguna vegada. Així es podien escriure les lletres unes a sobre o a dins de les altres sense sortir de les línies, disposició freqüent en les inscripcions catalanes d'aquest període, de la qual trobem un bon exemple en la cèlebre de Guifré II Borrell, de Sant Pau del Camp.

Sovintegen les lligadures artificials entre les lletres ; l'única lligadura clàssica és la *Œ* cursiva. Les altres són : *AR*, *VR*, *MR*, *GE*, en les quals s'aprofita per a la següent un pal de l'anterior.

El signe d'abreujament és dues voltes curvat i dues horitzontal.

Val la pena, em sembla, de fer-ne la descripció paleogràfica ; seria més útil encara, poder fer comparacions amb altres inscripcions catalanes dels ss. IX-XII, i estudiar-ne les característiques, influències i transformacions. Ho deixo per a un altre lloc, ja que falten en general bones reproduccions per a treballar.

FIG. I. i FIG. II. — Primera pedra trobada a Santa Cecília de Montserrat. A dalt, inscripció de la cara posterior (fig. I.); a baix, inscripció de la cara anterior (fig. II.).

FIG. III. — Inscripció de la segona pedra trobada a Santa Cecília de Montserrat.

Aquí el text cobreix tot l'espai de la pedra, fins al començ de la darrera ratlla. Una altra mà, o la mateixa potser, però en un altre moment, hi afegí un nom en l'espai que quedava buit.

El tipus de lletra dominant en aquesta cara de la pedra no dona aparentment la impressió de tan bàrbar com l'anterior. No obstant, l'examen de cada lletra fa pensar que és obra de la mateixa mà. Hi dominen les formes capitals, però també té algunes lletres uncials.³

Estudiem per parts aquesta segona inscripció, puix que a més de permetre'ns la reconstitució parcial del seu text, ens pot donar la clau per a capir el per què de la que hi ha a la cara oposada de la mateixa pedra, el text de la qual, pel que ens en resta avui, devia concordar quasi literalment amb aquesta segona.

La datació aproximada del fet narrat pel nostre text epigràfic és fàcil de determinar; la darrera ratlla diu el suficient per a reconstruir la frase, que diria amb poques variants:

anno... regnante Ludovic|O FILIO KARVLONI

fórmula comuníssima per a indicar Lluís IV *l'Ultramarí*, rei de França, fill de Carles⁴ *el Ximple*, el regnat del qual es comptà a Catalunya des

3. Vegeu l'estadística: *E*, 10 vegades capital i 2 uncial; *D*, una capital i una uncial; a més també és uncial la numeral de l'era, sens dubte per tradició epigràfica.

Algunes de les restants capitals presenten des de la meitat, una estructura quadrada o angulosa, fins i tot en lletres de formes rodones; per exemple: *S*, en forma de *Z* girada, sovint; *C*, d'angles rectes alguna vegada. També es noten formes especials semblants a les de l'altra cara: *A*, sense ratlla horitzontal; *N*, amb el pal central que no va fins als extrems; *K*, de forma peculiar; *R*, amb el pal inclinat que no toca a terra.

També, com en l'anterior, trobem lletres de mida més petita, per tal d'ésser inscrites a dintre d'altres o al damunt; semblantment, hi ha una lligadura artificial, *TR*. El signe d'abreviatura és també curvat o més sovint encara horitzontal. Els grups inicials abreujats, *IRE SCA*, estan disposats exactament com en l'anterior.

Es troba aquí, almenys dues vegades, un signe d'interpunció, consistent en una petita ratlla vertical a mitja altura, semblant a una *I* que transcriu.

El solc de les lletres no és tan profund, potser pel desgast de la pedra. La gressor, l'amplada i espaiament de les lletres va reduint-se cap a les darreres ratlles, disminuint de 3 a 2 cm. d'alçada.

És notable que el nom *GELEMIRUS* estigui enterament escrit en uncials; *G*, *E*, *M*, són característiques. Hi ha motius per a creure que es tracta de la mateixa mà que ha gravat les dues cares de la pedra. La *G* és exactament la mateixa de les que apareixen en la inscripció primera; la *E* es retroba exacta a la tercera ratlla d'ambdues cares; igualment la *L*, amb el pal inferior curt i caigut, com en les ratlles 4 i 6 de la segona. Només la *M* no té parió en els fragments de pedra conservats. Gelemir podria ésser ben bé el nom del que esculpí aquesta pedra, cosa que examinarem més avall.

4. Dues remarques sobre la grafia llatina d'aquests noms. En els nostres antics documents és variadíssima la del primer: *Lavico*, *Ledoico*, *Ledoycus*, *Leudoico*,

de la seva coronació, 19 de juny de 936,⁵ fins al 15 d'octubre de 954 en què morí.⁶ La nostra inscripció, per tant, es mou entre el 936 i 954. Ja miraré de concretar més.

Cal fer abans una mica d'història dels inicis del Monestir de Santa Cecília. Sembla clar que abans del 945, quan Cesari i els seus preveres emprengueren la restauració, hi havia allí una esglésiola almenys dedicada a santa Cecília. Dues donacions dels anys 937 i 938,⁷ foren fetes *ad domum S. Cecilie*, i en la segona, a més, hom donà *ad opera predicti cenobii ipsum nostrum chavallum meliorem*, indicant-nos que s'havien començat les obres de restauració. A principis del 945, mig enllestides ja, Cesari demanà a la comtessa Riquilda que intercedís

Ludoico, etc.; advertint que la menys usada és precisament la correcta *Ludovicus*, que es troba, però, en alguns documents de Santa Cecília. La curiosa grafia del genitiu *Karuloni* — més rarament *Caruloni*, *Karoloni*, *Karulonis*, *Carlioni*, *Karlioni*, etcètera — es troba a Catalunya només en els documents datats per regnat del seu fill, Lluís IV; en els del mateix Carles trobem les formes normals, *Karolus* o *Carolus*, *Caroi*. Això es comprova d'una manera ben clara en els mateixos documents del monestir, conservats sobretot pels PP. Pasqual i Ribas en la gran obra del primer, *Sacra Cathalonie antiquitatis Monumenta*, III, 1 i ss. (actualment és el ms. 727 de la Biblioteca de Catalunya, de Barcelona), dels quals em serviré constantment en aquest estudi.

5. Podria ésser també que alguna vegada els comptessin des de la mort de Rodulf, 15 de gener de 936, al qual, però, no reconegueren els catalans.

6. Cal advertir que entre els documents de Santa Cecília n'hi ha algun que sembla de l'any 955 — per tant, després de la mort de Lluís —, datat encara pels anys del seu regnat: *VI kal. April. anno XVIII Ludovici*, i *II kal. April. anno XVIII Ludovici*. No obstant, en altres es data normalment pels anys del seu successor Lotari, o també: *anno I post obitum Ludovici*, segons les notícies que sobre el cas tenien els diversos escriptors de la regió, en aquells anys.

7. La segona probablement presenta una anomalia en la datació, deguda a les successives transcripcions per les quals degué passar abans d'arribar a nosaltres. Els PP. Ribas i Pasqual, en els *Monumenta* citats, III, 1, ja llegiren així en el pergami que devia ésser una còpia: *V kal. Martii anno II regnante Caruloni rege*, que ens donaria el 899 (o 894). Tenint en compte el que he exposat més amunt sobre la grafia *Caruloni*, i considerant que la restauració del monestir, les obres del qual menciona aquest document, devien començar pocs anys abans del 945, és plenament justificat pensar que el text original diria: *V kal. Martii anno I regnante [Ludovico filio] Caruloni rege*; i aleshores tenim l'any 938, just a l'any següent de la primera menció documental de Santa Cecília de Montserrat, i set anys abans de l'acte de fundació, quan era natural que hi fessin obres per a reconstruir-la, no pas a finals del segle anterior, més de quaranta anys abans.

Acceptant com a documents més antics que facin referència a Santa Cecília de Montserrat els dos citats suara, han de rebutjar-se com a falsificacions posteriors, probablement del s. XI, els dos documents que fins ara passaven com del 871 i 942 (venda del Castell Marro i Santa Cecília feta per Rodulf a Ansulf-Druda, i venda-donació per Druda-Ansulf a Cesari), publicats per BALUZE, *Marca Hispanica*, app. XLV, c. 817-8, i XLVI, c. 818-9. No és aquí el lloc apte per a donar-ne les proves; per altra banda, és una satisfacció de constatar que l'eruditíssim senyor Ramon d'Abadal, en el seu llibre recent sobre *L'Abat Oliba, Bisbe de Vic* (Barcelona 1947), hagi arribat a les mateixes conclusions.

davant del seu marit, el comte Sunyer, per tal que els fos concedit habitar en aquell lloc que era propietat del comte. Sunyer hi consentí; però temerós de Déu, i recordant les lleis canòniques vigents a Catalunya, volgué que el permís per a la nova fundació monàstica fos demanat al bisbe Jordi de Vic, en la diòcesi del qual es trobava part de la muntanya de Montserrat; i aquest, amb el consentiment de ls seus canonges, els l'atorgà benignament el dia de Pentecostès, 25 de maig de 945, imposant-los l'observança de la Regla de Sant Benet, i la subjecció perpètua al bisbe.⁸

No podent seguir aquí amb detall tota la història d'aquest monestir, em limitaré a dir que l'església — engrandida o completament refeta en forma de creu grega però dins del tipus basilical de tres naus, i que encara es conserva íntegra, molt ben restaurada sota la direcció intel·ligent del senyor Puig i Cadafalch — era acabada a l'hivern del 956-957. Davant de les instàncies humilment presentades per Cesari, el bisbe de Vic, Wadamir, s'arribà a Montserrat per a la consagració, un dia de la primavera del 957.⁹ En l'acta de Dedicació torna a remarcar com a bisbe de Vic, la subjecció a l'ordinari del lloc i l'observança de la Regla de Sant Benet que suposa la dita subjecció. Aquesta insistència és ben comprensible si pensem que l'any anterior Cesari havia començat a formular les seves pretensions d'arquebisbe de Tarragona. El bisbe Wadamir reconegué allí mateix els privilegis del papa Agapet II i del rei Lluís IV de França, axí com les donacions dels comtes de Barcelona i dels fidels particulars, fetes anteriorment al monestir. Al final del

8. És dubtós que aquí es tracti de la restauració del monestir, com si ja existís anteriorment. La manera com s'expressa l'acta de fundació és ambigua: tan aviat es parla de *rehedificare* i de *restauracionem cenobii*, com de *cenobitarum locum ibidem hedificare*; referent a l'església ja existent, es diu: *invenerunt dominiunculam modicam mire magnitudinis edificatam* (!), i més avall: *Ecclesiam vero sub nomine beati Petri apostolorum principis hedificare dilavit*, referint-se a l'engrandiment de la basílica actual.

El document — que hom pot veure més avall, car és inèdit, si bé conegut — porta el nom de *titulus concessionis*, o sigui que és el permís o acta de fundació atorgat pel bisbe Jordi, de Vic; no sembla pas redactat el mateix dia de la inauguració del nou monestir; l'acta d'aquell dia quedaria registrada en la inscripció que ens ocupa. Un cas semblant en el qual probablement hi hagué doble cerimònia, en dies diversos, amb la intervenció dels comtes Sunyer i Riquilda també, fou amb motiu de la consagració de l'església del Monestir de Sant Pere de les Puelles, de Barcelona (945), tal com demostrà agudament F. UDINA, *El milenario del Real Monasterio de San Pedro de las Puellas y el acta de consagración de su primitivo templo*, en «Boletín R. Academia de Buenas Letras de Barcelona», XVIII (1945), 217-244.

9. Així consta per l'acta de Dedicació de l'església. També aquest text esperava fins ara l'edició que dono al final d'aquest treball. El dia no es pot fixar amb precisió; vegeu, però, el que es diu més avall.

document Cesari fa constar que lliura al monestir l'alou on aquest radicava, i l'altre alou encara més extens que arribava fins al riu Llobregat, comprnent-hi les esglésies del terme. Això basta per al nostre estudi.

La menció del bisbe Jordi de Vic :

ET GEORGII EPiscopi EVSONEN|sis

també ens situa cap a aquests anys, puix que ho era certament des del 17 d'abril de 914, i morí entre el 7 de febrer i el 20-21 d'octubre de 947.¹⁰ Els límits possibles del fet narrat en la inscripció ens queden, doncs, reduïts entre 936 i 947.

Aleshores podem també deduir qui és el comte i marquès citat aquí : la pedra devia dir originàriament :

... Sunariu|S COMES ET MARQUIO

que ho fou de Barcelona des de la mort del seu pare Guifré I (897) junt amb el seu germà Guifré II Borrell, i sol des de la mort d'aquest, cap al 912, fins a la seva pròpia mort ocorreguda el 15 d'octubre segurament de 950.¹¹ Alguns anys abans de morir, però, es retirà, com és sabut, a un monestir, probablement al de Sant Pere de Roda. Això deuria ésser cap a l'any 946, amb el qual limitem una mica més la datació del nostre text, ja que sembla evident que aquí actua personalment.

Tenint en compte la concordància perfecta del primer tros d'aquesta segona inscripció amb l'anterior, tal com notàvem fa poc, és lícit suplir en la segona ratlla la menció de l'esposa del comte, la comtessa Riquilda.

Les inscripcions dirien respectivament :

CVm UXO|re... i : C|um uxore (sua?) Richilde.¹²

Aquesta gran dama fou benefactora insigne del monestir ; gràcies a les seves gestions fou possible la fundació i dotació de Santa Cecília, que després sovint enriqué amb noves donacions. Pot gloriar-se ben bé

10. Segons VILLANUEVA, *Viage literario...*, VI, 143 i ss.

11. El dia l'indica un Necrologi de Ripoll ; l'any el dedueix F. VALLS I TABERNEJ, *Notes per a la història de la família comtal de Barcelona*. Arxiu Històric Municipal, v. I, fasc. III (Barcelona 1923), 188 i 189, d'un document atorgat per la seva vídua Riquilda el 23 de febrer de 951.

12. És la forma més normal i ordinària en els documents de Santa Cecília ; hom troba també en altres llocs *Richelle*, *Rikele*, *Richillis*, etc.

Resumint, podem refer així les vicissituds dels titulars del monestir: abans de la intervenció de Cesari i els seus preveres — qui sap si des del període visigòtic o del mossàrab, dels quals, però, no sabem res — l'esglésiola estava dedicada a santa Cecília, i continuà així fins poc abans de la inauguració. En pensar en aquesta, i no sabem ben bé els motius, Cesari mateix o el bisbe de Vic — que tenia la seu dedicada al Príncep dels Apòstols — decidiren que el monestir, i sobretot l'església en construcció, fossin dedicats a sant Pere. Algun particular fins i tot la cregué també dedicada a sant Fructuós, títol que després no transcendí. No obstant, la comtessa Riquilda l'anomenà encara amb l'únic títol tradicional de santa Cecília en el mateix document de fundació i en algun altre d'aquell any. Pel desembre del mateix 945 apareixen per primera vegada en un document de la comtessa els tres titulars en ordre jeràrquic, santa Maria, sant Pere i santa Cecília, que reapareixen en la darrera donació personal feta per la comtessa al monestir, del 31 de març de 946, sense poder explicar satisfactoriament per què entremig d'aquests dos documents en trobem uns altres dos, comtals també, amb l'única titular santa Cecília.¹⁶ Des d'aleshores preval la santa tradicional sola, entre els documents particulars sobretot; algú es recorda encara de sant Pere, que uneixen a santa Cecília en els mesos immediats a la fundació. Quan, més tard, surten novament els tres titulars, santa Cecília va al davant, per considerar-la com a patrona principal del lloc. El bisbe Wadamir, en consagrar l'església el 957, soluciona els conflictes, dedicant la nova basílica a santa Cecília, i els tres altars del seu interior, a santa Maria, sant

950.20.III :	Particular : Santa Cecília.
950.14.X :	Borrell comte : <i>cenobium</i> de Santa Cecília, Sant Pere i Santa Maria.
950.18.X :	Particular : <i>domum</i> de Santa Cecília.
951.5.XII :	Lluís IV de França : monestir de Santa Cecília.
954.4.V :	Particular : <i>domum</i> de Santa Cecília.
955.10?.V :	Particular : Santa Cecília, Santa Maria i Sant Pere.
955.27.XII :	Borrell i Miró : <i>cenobium</i> de Santa Cecília.
957. ante VI :	Wadamir de Vic : <i>basilica ad honorem beate Cecilie ... in qua dudum fuit vocata</i> ; altars a Santa Maria, Sant Pere i Santa Cecília.

D'aquesta data endavant, ordinàriament, en els documents només es cita Santa Cecília; se'n troben encara, però, amb els tres titulars, en els quals precedeix sempre Santa Cecília (963, 980, etc.).

16. Aquesta anomalia pot ésser deguda al fet de conservar-se només l'extracte dels documents susdits, on es deurien ometre els altres dos titulars; o també podria ésser degut al *dictador* del document que no coneixeria en el cas de Santa Cecília les devocions recents de la comtessa.

Pere i santa Cecília. El text de la nostra inscripció, creient sens dubte que mencionava els tres noms, caldrà datar-lo, doncs, entre la segona meitat del 945 i les primeries del 946, puix que durant aquests mesos el monestir portà oficialment els tres titulars en ordre jeràrquic, tal com sembla que també els portava la inscripció, començant amb santa Maria.

El sentit de les ratlles 4 i 5 és més difícil d'establir amb seguretat. Tenim per una part la menció de Cesari:

AD CESARIUS ABBA

que gramaticalment podria equivaler a una oració passiva, per exemple: *cenobium constructum a Cesario abbate*.¹⁷ Optaria per creure que *ad* està al seu lloc, i que la frase diria més o menys: (*Georgius*) - *permissionem dedit ... ad Cesarium abbatem*... El nomenament oficial, podríem dir, de Cesari com a abat de Santa Cecília es troba en el permís de fundació concedit pel bisbe Jordi de Vic el 945.¹⁸

El que segueix, per altra banda, és quelcom més clar:

SIImVL Cum MONAC[¹⁹]REDVS

Aquest acabament de paraula sembla pertànyer a un nom propi. Pel sentit general de la inscripció, i precedint la menció de Cesari com a abat, es pot creure que ens trobem amb els noms dels seus companys que iniciaren allí la vida monàstica. Atenent-nos a la narració que en fa el bisbe Jordi en el document del 945, Cesari començà

17. *Ad* amb valor de la preposició llatina *a* el trobem sovint, en l'acte de consagració de l'església, del 957: *omnia quae ibidem conlata sunt ad Papam nostrum Romanum (=a Papa nostro romano [Agapet])*... - *Abba* i no *Abbas* és la forma més ordinària en els documents de Santa Cecília.

18. És certament força original, però no l'únic cas, la constitució d'un monestir per generació espontània, és a dir, que els monjos no venien d'un altre monestir ja format de temps. Cesari i els seus companys eren uns preveres dels voltants que com a primer intent es proposaren restaurar els edificis que trobaren enrunats en la vessant Nord-Est de la muntanya de Montserrat, per a fer-hi vida monàstica; el bisbe Jordi, potser per insinuació del comte Sunyer que coneixeria bé la Regla de Sant Benet, posà després com a condició l'observança d'aquest codi de vida monàstica.

Les pretensions posteriors de Cesari, aquest home inquiet que des del 956 es feia passar per arquebisbe de Tarragona, foren aclarides per R. D'ABADAL, *El pseudo-arquebisbe de Tarragona, Cesari (s. X) i les preteses butlles de Santa Cecília*, en «La Paraula Cristiana», III (1927), 316-345. Cesari morí el 6 d'agost, probablement de l'any 981.

19. En rigor es podria llegir també *dONAtis*, amb el mateix sentit de persones donades a Déu, equivalent a monjos. Crec preferible, però, llegir *MONAchis*.

a realitzar la seva idea junt amb els preveres *Graciosus, Guifredus, Nampio* i *Zamanon* (o *Tamanon*, segons altres documents). Sembla, per tant, que no ens equivocarem refent aquesta llista a base dels monjos susdits, col·locant Guifredus al darrer lloc. Llàstima que ens manquin altres llistes completes fins al 956. En aquesta data ja no consta Guifré, que deuria morir en l'entremig. Proposo, doncs, de llegir i reconstruir el text de la següent manera :

AD CESARIUS ABBA SIMVL Cum MONAC[his videlicet (... ?)
Graciosus Nampio Zamanon et Guif]REDVS

Segueix la inscripció :

ET SIC INTRŌIRI XI Kalendas MaRcii SuB Era DC[... ²⁰

que és suficientment intel·ligible, i ve a dir que els monjos entraren a la nova casa el dia 19 de febrer. La inscripció commemoraria, no la fundació del monestir, sinó més aviat la inauguració de la vida regular en el clos cenobític. Jutjant pels personatges que es citen en el text, que pel document de fundació sabem que concediren el permís el dia 25 de maig de 945, l'acte inaugural tindria lloc pel febrer de l'any següent, 946. Amb aquest any convenen, efectivament, les dates constatades anteriorment : estem dins del regnat de Lluís IV de França, 936-954 ; el bisbe Jordi de Vic morí el 947 ; Sunyer es retirà a la vida monàstica el 946 ; el permís de fundació és del maig de 945, i només des d'aleshores Cesari podia ostentar el títol d'abat que li dóna la làpida ; hem arribat també a la conclusió que el cenobi portà els tres titulars de santa Maria, sant Pere i santa Cecília d'una manera oficial i en ordre jeràrquic, precisament, des de mig 945 fins a les primeries del 946 ; sembla, doncs, que no ens queda cap més data a escullir per al nostre text que el 19 de febrer de 946.

20. Es podria proposar una altra lectura : ... INTROIRE IX Kalendas MaRcii concedint valor a la ratlla d'abreviatura, suposada sobrerera, al final de la paraula *introiri*, que donaria una terminació normal a aquest verb intransitiu quasi sempre. Però en contra tenim que el número 9 en lletres romanes, durant aquest període s'escriu VIII, no pas IX que seria anormal. Encara es podria dubtar de si el petit signe vertical que segueix a la X és una I o bé un signe d'interpunció ; m'inclino a creure que té valor numèric, ja que no seria lògic en el lloc on es troba, tant respecte al que precedeix com al que segueix que exclou tota separació. A més, poques lletres abans trobem dues I de la mateixa mida. Sobre el valor i significat de *sic vegi's* VILLANUEVA, *Viage*, VI, 145.

D'aquí podem deduir el numeral de l'era, que resulta la 984.²¹ L'any del rei de França serà el X de Lluís, fill de Carles *el Ximple*, comptant-los des de la seva coronació.

Expressament he distingit entre el text de la làpida i el moment en què fou inserita. Hi ha un detall important en la primera cara de la pedra, i és que fou deixada a mig fer; el text està condensat a la part superior, deixant la meitat inferior en blanc; no s'hi veu tampoc cap fórmula de datació, cosa estranya, tenint en compte que en l'altra cara, a més del dia n'hi ha dues; la identitat textual quasi en ambdues cares és també notable en aquest sentit. Però, precisament, la darrera paraula que es llegeix en la primera inscripció ofereix també l'única divergència notable entre els dos textos, que, al meu entendre, ens dóna la clau per a refer el procés d'aquesta pedra. Diu clarament:

ET GEORGII EPISCOPO CONDAm

és a dir, que l'inscultor parla del bisbe Jordi de Vic com si fos difunt ja; mentre que en l'altra inscripció sembla que no se'n diu res. La pedra podria ésser escrita alguns anys després del fet que commemora, quan ja era mort el bisbe Jordi. Com que volia passar per contemporània de la inauguració de la vida monàstica en el monestir de Santa Cecília, la menció no hi convindria; per aquest motiu es decidí l'inscultor a girar-la i repetir-la en l'altra cara, corregint el text degudament. Així, almenys, podem donar una explicació plausible a una làpida tan anormal.²²

El GELEMIRUS del final pot ésser ben bé el lapicida d'aquestes inscripcions.²³ Ho fa pensar una coincidència notable: durant aquestes

21. Són rars els documents catalans que daten per l'era hispànica; no ho són tant, però, les inscripcions, on la tradició visigòtica es conservà més arrelada que en altres formularis. No obstant, els escribes i inscultors s'equivoquen sovint en el càlcul de l'era. Si conjuntament apunten l'any dels reis de França — que era el sistema oficial de comptar els anys a Catalunya —, aquesta cronologia és molt més segura, i a ella cal atendre's amb preferència a les altres, fins i tot a l'any de l'Encarnació, i no cal dir a la indicció generalment equivocada.

22. La pedra fou girada com si tingués l'eix horitzontal; vull dir que la part inferior d'un costat esdevingué la superior de l'altre, essent impossible d'imaginar-se que en el llinard de la porta es poguessin llegir una per cada costat, car la incompleta quedava de cap per avall. És millor creure que anava tapada.

23. És possible que el nom del lapicida constés també en la inscripció de Santa Maria de Roses, d'una data molt semblant a la nostra, que publicà recentment P. DE PALOL I SALELLAS, *Una làpida medieval de Sta. Maria de Roses*, en «Analecta Sacra Tarraconensia», XIX (1946), 237-8 (amb fotografia molt borrosa). L'editor no

primers anys de Santa Cecília trobem documents en els quals es mencionen alguns personatges amb aquest nom : prevere un d'ells, i un altre, monjo ; amb el primer és amb qui sembla que cal identificar-lo.²⁴

La grafia del nom és variable, no essent cap dificultat per a la identificació d'aquest prevere — del monjo no ens consta que escrivís — escriptor de documents sobre pergami, amb el que esculpiria la nostra doble inscripció. De *Geldemirus*, *Gellemirus*, *Gelmirus* a *Gelemirus* de la pedra, hi ha ben poca diferència per a un escrivà del segle x.

A pesar de tot, no estariem autoritzats a identificar el personatge si no tinguéssim el pergami del 983, citat a la nota. Una subscripció de l'escrivà quasi completa en lletres uncials és una cosa rara a Catalunya, en aquell temps ; i aquí ens trobem amb el fet en ambdós textos. Únicament el diferent material d'escriure causà les lleugeres diferències de *ductus* que es noten entre les dues signatures. La *E* capital de *Gelmirus* del pergami ens mostra per altra banda la mateixa tendència d'aquest prevere a barrejar els tipus capital i un-

desxifra, però, el significat de les lletres que diu haver vist ell en la part baixa de la pedra. Referent a la inscripció de Santa Maria de Roses, em sembla possible rectificar alguna lectura de les proposades per l'editor, encara que la fotografia no dona el suficient per a assegurar-ho. A la ratlla 6 llegiria més aviat : STATUENTES QVENDAM PROBVm DIGNUmQue XPI MINISTRVm, en lloc de *struendam per bonum*... L'afegit final des de *Iussu igitur* fins a *Argibadus* vol ésser un díctic lleoní, imperfecte naturalment. Quant a la data, no es ven ben clar que sigui feta en vida de Sunyer, i per tant del 948-951 ; pot també ésser després de la mort, per tant del 951-955, mentre vivia Riquilda.

24. Per ordre cronològic tenim :

- 1) *Geldemirus levita*, escriptor d'un doc. del 29.IX.946 ;
- 2) *Geldemirus monachus*, firma junt amb Cesari i els altres monjos el 28.XII.973 ;
- 3) *Geldemirus sacer*, dóna una propietat a Santa Cecília i firma ;
- 4) *Geldemirus presbiter qui hanc donationem fecit et scripsit*, 6.IV.979 ;
- 5) (*Geldemirus monachus?*) junt amb l'abat i els altres, 8.I.980 ;
- 6) *Gelmirus levita*, escriptor d'un doc. del 5.IV.980 ;
- 7) *Gellemirus monachus*, firma amb l'abat i els monjos un doc. escrit per :
- 8) *Gelmirus levita*, el 2.II.981.

Finalment tenim un document de Santa Cecília conservat original a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, escrit tot ell en lletra carolina ben formada, però plena de lletres uncials, especialment en la datació, i sobretot en la firma de l'escriba que diu així :

9) GELMIRUS p(res)b(i)t(er) QUI HEC SCRIPSI eT (SSS.) DIE & ANNO Q(uo)D SUPRA

En aquestes firmes es poden distingir clarament, almenys dues persones : 3, 4, 6, 8 i 9 són d'un prevere amic del monestir, que viuria a les rodalies, i es prestaria sovint per a escriure els documents del cenobi. En el doc. del 2 de febrer de 981 se'l distingeix clarament del monjo homònim, al qual es refereixen els n.º 2 (5) i 7. Es pot dubtar si també s'identifica amb el prevere l'escriptor del doc. del 946, car hi han bastants anys entremig sense testimonis d'activitat literària ; podria ésser, però.

cial en un mateix text, tal com trobem en les inscripcions estudiades.

Si, com és molt probable, el prevere que escriví els documents citats és el mateix lapicida de la doble inscripció, aquesta pot ésser escrita entre el 947 — mort de Jordi de Vic — i el 983, quan fineix l'activitat com a escrivà del monestir, potser, però, d'abans de la mort de Cesari, 981; ja diré tot seguit el per què.

Manca només donar aquí la reconstitució, en quant és possible, dels dos textos epigràfics que hem estudiat, començant per l'incomplet, el qual deuria acabar immediatament després de la darrera paraula que ara es pot llegir:

In honore Sancta Maria Virgini[Sancti Petri et Sancte Cecilie...
Suniaurius come]
s et marquo cum uxo[re (sua?) Richilde...]
et Georgii episcopo conda[m ?]

La reconstitució de l'altra, més sencera, necessita encara algun aclariment. És hipotètica la frase que proposo per a lligar les ratlles 1 a 3, reconstruint-la com si fos en primera persona del plural; la *S* del començ de la tercera ratlla tant pot ésser de *curavimus* com de qualsevol altra paraula, fins i tot suposant una terminació equivocada gramaticalment; no obstant, crec que el sentit devia ésser aquest més o menys. Que es fes parlar els comtes, no tindria res d'estrany si la làpida fos escrita cap als darrers anys de la vida de Cesari, quan aquest tenia prou interès de fer constar la intervenció comtal directa en la fundació de Santa Cecília, per tal de fer prevaler les seves previsions contra Vic i Ripoll.²⁵ Les ratlles 3 i 4 semblen assegurades quant al sentit, pel document del bisbe Jordi, del 945. En la data no hi pot haver dubte després del que ha quedat dit més amunt, si no fos l'afegir-hi l'any de l'Encarnació, que ben abreujada encara hi cabria, però no ho crec probable.

- 1 In honore Sancta Ma[ria Virgini Sancti Petri et Santa Cecilie ... Suniauriu]
s comes et marquo c[um uxore (sua?) Richilde ... hoc cenobium ditare (curavimu ?)]
3 s; et Georgii episcopi Eusonon[is ... permissionem dedit in ipso regulariter vivendi ?]
ad Cesarius abba simul cum monac[his videlicet Graciosus, Nampio, Zamanon ... ? et Guif]

25. L'estudi d'aquesta lluita donaria llum sobre el moment en què millor podria col·locar-se la composició d'aquesta làpida en la qual Cesari fa patents els seus drets,

- 5 redus, et sic introiri XI kalendas Marci sub era DC[CCCLXXXII] (... ?)
 anno X regnante Ludovic]
 o filio Karuloni
 7 Gelemir[us (... ?)]

Posteriorment a les obres realitzades en l'antic monestir, vàrem adonar-nos en 1943 d'una segona pedra amb rastres d'inscripció, que feia de brancal d'una finestreta alta, de les que donen a la façana de la casa adossada a l'església, construïda a finals del segle passat.

És un bloc de la mateixa pedra que l'anterior; però ha estat reduït de mides per a adaptar-lo a la finestra. Actualment té 50 cm. de llargada per 27 d'alçada i 15'5 de gruix. A més, té el cantell superior bisellat, que es menja 6 cm. de la cara escrita.

Actualment es troba també al Monestir de Montserrat.

Per dissort, està tan mal conservada, que no m'és possible transcriure-la. Les lletres que ça i lla es llegeixen clarament no són suficients per a donar-hi un sentit satisfactori.²⁶ En publico la fotografia per si algú vol entretenir-s'hi (fig. 3).

Sens dubte que aquesta inscripció és tan antiga com l'anterior; datable, per tant, de mitjans del segle X. El *ductus* general i les formes particulars de cada lletra recorden molt la calligrafia de Gelemir, al qual podem també atribuir versemblantment aquesta tercera inscripció de Santa Cecília.

* * *

A l'arxiu de Santa Maria de Montserrat, desaparegut en la destrucció del monestir del 1811, hi havia dos pergamins amb el text del *titulus concessionis* o acta de fundació de Santa Cecília de Montserrat. El del calaix 10, lligall 10, foli 9, que, a finals del segle XVIII, extractà molt minuciosament, copiant-ne trossos, el pare arxiver del

26. Aquest estat lamentable és degut en part a la poca consistència de la pedra, molt sensible als agents atmosfèrics, als quals ha estat exposada durant molts anys; per això hom hi nota forats que sovint no es veu clar si són deguts a la incisió profunda de les lletres o a l'aigua. En bona part ha sofert d'incúria humana; potser també serví de graó perquè la part esquerra sembla gastada pel fregament; té alguns trossos i lletres coberts d'una capa lleugera de calç endurida; a més, el cantell bisellat superior féu desaparèixer una ratlla del text. Segurament que també els costats i la part inferior foren reduïts, cosa que es veuria clara si la poguéssim llegir.

En el primer moment fa pensar que podria ésser el tros que falta a la pedra anterior, donades les mides semblants. Però ben examinada s'hi venen rastres de 6 ratlles senceres de text (comptant per una la 4 que té les lletres una sobre l'altra), mentre que l'anterior només en tenia 5 de completes; a més, no encaixen entre elles les ratlles d'ambdues pedres.

monestir, Benet Ribas, per a la magna obra que preparava amb la documentació històrica de Montserrat disposada cronològicament, i que inserí el P. Pasqual en el vol. III dels seus *Sacra Cathaloniae antiquitatis Monumenta*, pàgines 3-4 (=R), i reextractà en el vol. XI, pàgines 299-300 (=R* si difereix de R); i un altre en el calaix 10, lligall 1, foli 10, que copià íntegrament el P. Pasqual en les pàgines 69-72 del mateix volum (=P). Entre els dos pergamins hi havia algunes divergències notables: el dia, per exemple, en R és el *VIII kalendas Junii*, mentre que en P és *VIII kalendas Iulii*; P transforma alguna frase essencial en la signatura de la comtessa Riquilda; l'ordre dels signataris és diferent i augmentat en P. El dia no és dubtós que sigui el 25 de maig, que aquell any era Pentecostès; no pot ésser el 24 de juny, perquè el de l'any IX de Lluís seria del 944, i estaria en contradicció amb l'any de l'Encarnació, 945, i la indicció 3 que dóna el document. Per aquests motius em sembla que P és una còpia o nova recensió, segurament del mateix segle X, ja que en ella es troben les firmes d'alguns monjos que certament hi eren a mitjans de segle, no tots, però, des del 945, havent-hi sotscrit també l'ardiaca Wadamir de Vic, que fou bisbe almenys des del 949. Aquesta còpia o recensió antiga fou l'única coneguda pel P. Villanueva, que la féu servir en el vol. VII del seu *Viage*, pàg. 160. L'exemplar R podria semblar tractar-se del mateix original, tant per conservar bé la data com per la major sobrietat i integritat de les signatures. El P. Ribas el creia original. Hi ha, però, algunes equivocacions que permeten dubtar-ne seriosament; en tot cas seria una còpia fidel de l'original, encara que paleogràficament fos posterior a P. El notari de l'acta fou el prevere Ató, que succeí Wadamir en la seu episcopal de Vic. El tros final el donaré en doble columna, perquè tots dos pergamins tingueren valor jurídic des del segle X, com ho proven les signatures diverses que foren afegides al segon. El primer paràgraf, o sigui l'exordí del document, està tret del formulari de fundacions i dedicacions d'esglésies, que més o menys variat es retroba sovint a Catalunya. Les majúscules i la puntuació són convenientment corregides.

Reverentia divini cultus multiplex in multis impletur. Precipue namque tum vera et salubris existit religio, ut quisquis ad amorem Dei compungitur, augmentum boni operis in se exercere conatur; et si quis a Sancto Spiritu tangitur, semper ut ad meliora proficiat omnino hortatur.

Hec providentes sanctissimi et religiosissimi sacerdotes, quorum

hec sunt vocabula: Cesarius, divina opitulante clementia, abbas videlicet, et Graciosus, necnon et Guifredus, verum etiam et Nampio et Zamanon, monachi, divina revelante clementia, evangelica pronuntiatione monita dediti, renunciantes seculum et contemplativam vitam perspicientes, heremum petierunt, et inibi Domino deservire perhenniter sponderunt. Locus vero consistentium quem prefati et religiosissimi ad habitandum sibi met elegerunt, est nuncupatus Monserratus, in qua inveniuntur dominciunculam modicam, mire magnitudinis hedificatam, in qua plurime virtutes a Domino ibidem sunt demonstrate. Quem prelibati viri poscentes clementiam matrone et comitissa Richilde, ut ad gloriosissimo principe dominum suum impetraret aliquid de rebus suis, quia sub ditione sue est traditus locus in qua dominciuncula est reperta, et per ipsius intercessum possint ibidem rehedificare statu ecclesia. Quem vero, illa adquieta precibus eorum, humili prece deposcit, et hoc quod impetraverat ad dominum suum consequi meruit. Sed princeps Sunario, Spiritu Sancto compunctus, memorans statuta kanonum et ecclesiarum dona sub potestate presulis esse collata, omnia cum consulti sanctissimi et gloriosissimi Georgii presulis voluit esse sublimata. At vero concessu dedit, et sub ditione prefati presulis tradidit ad instruendum cenobium pro remediis animarum patrum ac matrum sue ac prolis sive uxoris, ut pro id possint ad Domino veniam consequi.

Tunc gloriosissimi et prefati sacerdotes, auctoritatem kanonicam secuti, pari animo, uno quoque consensu, summissa vultu humili prece, obvoluti pedibus sanctissimi et gloriosissimi Georgii Ausonensis antistitis, deprecantes ut in prefato loco cum ipsius et kanonicorum conventu, possint rehedificare ecclesie statum. Quem vero, prefatus presul, una cum consensu kanonicorum et katerva plurima clericorum, accomodavit aurem ad preces eorum, et hoc quod iuste impetrarunt libentissime tradidit, et cenobitarum locum ibidem hedificare eis denotavit, et sub regimine monastico eos regulariter vivere pronuntiavit. Ecclesiam vero, sub nomine beati Petri Apostolorum Principis hedificare ditavit, et sub eius regimine, iuxta morem kanonis, monachorum regulam Domino subiugavit. Eo videlicet ut isti neophyti, quibus ista res a Domino fuit revelata, et neofiter rehedificata, sic incomvulsi, et absque terrore, et sine infestatione malignorum ibidem maneant, et sub regimine monastico Domino deserviant, ut nullus eos terreri nec infestari, nec terreni servitio implicari audeat. Presentium vero, et futurorum qui in prefato loco ad serviendum Domino accesserint, simili modo decrevimus ut monastico iure subiaceant, et episcopali consideratione revivescant; et quicquid necessaria sunt eis, Domino aspirante recuperent; et res que a fidelibus ibidem collate esse videntur, distribuendi secundum regulam beati Benedicti et monachorum sententiam licentiam habeant. Quicquid fuste et legitime egerint ad incrementum boni operis perseverent, ut a Domino remunerationem percipere mereantur, et Dominum exorari pro culpis hominum et pro remediis animarum perenniter procurent.

Si quis autem, quod absit, contra hunc decretum sancte religionis surrexerit temere et indifidenter, suadente Zabulo, et conatus fuerit dirumpere, aut aliquid de rebus huius ecclesie collatis subtraxerit, et amonitus emmendari nequiverit, penis subiaceat ecclesiarum dampnis inferentibus excommunicationis; et insuper hec titulus concessionis plenam et firmissimam obtineat roborem.

Ego Georgius episcopus, concedo ad restaurationem huius cenobii, et ad sublamentum monachorum, aliquid de rebus meis, id est, pariliata una de terra ad boves laborandum, et modiatas duas de vinea; et est hec omnia in apendio de Menresa.

Et ut hec conscriptio firmis et stabilis permaneat, manu propria sig⁺num conscribo ⁺+

R

65 ⁺ Suniarius (comes qui hoc concessi et (SS) ⁺).

(Borrellus comes
Miro comes)

70 Richildis comitissa concedo ad huius restaurationem cenobii Sancte Cecilie qui est in castro Marro, de vineas modiatas III, de terras pariliatas III, et in terminio de Gelida propter remedium animarum mearum et filio meo Ermengod,

75 ecclesiam Sancti Laurentii cum suo cimiterio et sacrario sive cum oblationibus suis et terra culta vel inculta, simul cum pratis et pascuis ab integrum.

80 Acta sunt enim hec anni incarnati Verbi DCCCXLV, indicione III, VIII kalendas Iunii, anno VIII regnante Lavico rege filio Karloni.

85 ⁺ Radulfus sacer
⁺ Elias sacer
⁺ Suniarius sacer
⁺ Arnallus levita
⁺ Adalgarius levita
90 ⁺ Asemundus levita
⁺ Kavalurus presbiter
⁺ Adocerius presbiter
⁺ Raymus presbiter

(vide infra)

P

⁺ Suniarius comes, qui hoc concessi et (SS.) ⁺

(⁺ vide infra)

⁺ Richildis comitissa concedo ad huius restaurationem cenobii Sancte Cecilie quod est in castro Marro, de vineas modiatas III, de terra pariliatas III, et Ortons in termino de Gilida, propter remedium anime mee et filio meo Ermengau.

Hacta sunt enim hec anni incarnati Verbi DCCCXLV, inditione III, VIII kalendas Iulii, anno VIII regnante Ludovico gloriosissimo rege, filio Karoli.

⁺ Radulfus sacer
⁺ Elias sacer
⁺ Suniarius presbyter
⁺ Amalricus levita
⁺ AVOCARUS levita
⁺ Ansemundus levita
⁺ Kavallarius presbiter
⁺ Dendogrius presbiter
⁺ Ramius presbiter
⁺ Seniofredus ⁺ ac si immerito indignus sacer. 95

⁺ Exemenus sacer.

In nomine Domini, ego Homo Dei dono mea terra ad cenobio Sancti Petri et iure eam trado, que ego habeo iuxta kastrum Bonefacio que vocatur Guardia. 100

⁺ Supradictus Graciosus presbyter atque monachus.

Signum ⁺ supradictus Zamenon monachus 105

✠ Guifredus sacer
✠ Danilus hac si immerito sacer

115 ✠ Raynus
✠ Argemundus sacer
✠ Amalaricus levita

In Dei nomine, ego Homo Dei
dono mea serra ad cenobio Sancti
Petri, iuro et trado que ego habeo
120 iuxta kastrum que vocant Gardia.

(vide supra)

(vide supra)

(SS.) Ato hac si merito dignus
sacer, hanc scripturam concessio-
nis scripsi, et rebus meis vineam
130 unam ibidem tradidi, et manu mea
sub (SS.) die et anno quo supra.

Signum ✠ Fuiruccius monachus
Signum ✠ Wilara monachus
✠ Laudegarus
(SS.) Durandus presbyter atque
monachus 110
✠ Wifredus sacer
✠ Danilius ac si merito indignus
sacer

✠ Raimus sacer
✠ Argemundus sacer
(vide supra)

✠ Landegarius
BR Signum ✠ Borellus comes
consensi

Signum ✠ Miro comes consensi
(SS.) Durandus presbiter atque
monachus 125

(SS.) Aro ac si merito dignus
sacer, hanc scripturam concessio-
nis scripsi, et de rebus meis vi-
neam 1 ibidem tradidi, et manu
mea sub (SS.) die et anno quo
supra.

Wadamirus archilevita (SS.)
Sonifredus (SS.) hac si merito
indignus sacer. 135

8: Nampo P; Zamnon R, Zamano P. — 14: domitiunculam P; edificatam R.
— 18: domitiuncula P, R] — 34: aurem] autem P, R] — 38: eius] eis P, R] —
61: Minorisa R*. — 64-67: R *indical modo, sed non transcribit.* — 71: *omne me-*
1 *diastat terra R*.* — 72: *termino R*.* — 74: *Ermengan vel -o dubium in P.* — 76:
Sacraia R*. — 82: IX R*. — 83-84: *videntur nugae in P.* — 88: *Arnallus perperam R,*
2 *melius P.* — 89: *Utrum R an P aequae scribant dubium est; fortassis P in litteris*
3 *capitalibus melius servavit nomen.* — 90: *melius P.* — 91: *melius P.* — 92: *Utrum*
4 *diversum sit nomen an ex identico fluxerint dubitari potest.* — 93 et 114: *Raymus*
5 *vel Raimus utrobique videtur, etsi duae sint personae, quia sic etiam 114 scribit P.* —
6 *94: ac si immerito indignus ex inscitia scriptoris P.* — 106: *Ferrucius in docs. coquevis.*
7 *— 118: serra falsum in R, pro terra in P 98.* — 119: *probabiliter melius P 99; et iure*
8 *eam trado.* — 120: *forte deerat in originali Bonefacio, consone tamen additum in*
9 *P 100, qui aequidem servat Guardia.* — 121: *P duplicat 108.* — 122: *B'R' signo speciali,*
10 *forte in modum monogrammatici.* — 125-126: *P duplicat denuo 109-110.* — 127: *hac*
11 *si merito dignus sic videtur in originali RP, ac si immerito R*.* — 133: *litteris maio-*
12 *ribus etsi non capitalibus aut plene uncialibus.* — 134-135: *nomen etiam litteris*
13 *maioribus, tamen videtur duplicatio 94.*

* * *

El P. Pasqual copià l'extracte que havia fet el P. Ribas, de l'acta de consagració de l'església de Santa Cecília de Montserrat, en el vol. III, pàg. 7, dels *Monumenta*, afegint que ell mateix posteriorment n'havia tret una còpia directa del pergami conservat a l'arxiu antic de Montserrat, la qual inserí després a les pàgs. 77-78 de l'obra citada (=P) i en donà un altre breu extracte amb la data reconstituïda en el vol. XI, pàg. 300. L'estat de conservació del pergami era lamentable, menjat pels corcs i la humitat.

Malgrat tot, no és difícil de refer el text de les llacunes; en l'edició van en cursiu, i entre parèntesi si no són molt probables. Només al final s'ha de renunciar sovint a l'intent de restitució, car el document donava detalls completament ocasionals.

Alguns dels testimonis que firmen semblen ésser els mateixos que sotscriviren l'acta de fundació: certament Ató; possiblement Ansemundus, Sunyer, Seniofred i Guifré.

La incertesa del dia precís sembla ésser la llacuna més sensible. Ens trobem, però, dins del 957, ja que ho assegura l'era ben conservada. És evident que la indicció no podia ésser la 5, tal com diu el text actual, perquè dins dels deu anys 950-959, que serien possibles segons el que s'ha conservat de la data per l'Encarnació, no hi caigué aquesta. S'haurà, doncs, de restituir la 15, tal com ja féu Villanueva en el *Viage*, VI, pàg. 143. Per altra banda, el bisbe Wadamir morí el 14 de juny del mateix 957, i ja estava malalt uns quants dies abans. Per tant, es tracta dels idus, o sigui, el 13 de gener, febrer o abril, o del 15 de març o de maig. Si fossim a triar, em decidiria més aviat pel 13 de gener o el 15 de març, que s'escaigueren en diumenge, dia apte segons havia establert la tradició visigòtica, bastant fidelment observada en aquest punt. Encara seria preferible el març, quan ja no fa tant fred, havent-se de realitzar a l'aire lliure una bona part de la cerimònia; això, però, no passa d'hipòtesi.

Les majúscules i la puntuació han estat posades convenientment.

Anno Incarnationis nongentesimo quinquagesimo septimo, sub Era nongentesima nonagesima quinta, Indictione (decima) quinta. Adveniens venerabilis Cesarius Abba ad limina beati Petri clavigeri excelsi ad nuncupatam sedem Vicensem, (in so?) lo tensus ad pedes beatissimi

- 5 viri venerabilis pontificis vocito dom⟨no⟩ Wadamiro, deprecans eum
 ut pro amore adipiscendam celestem patriam dignetur properare cum
 summa reverentia ad locum vulgatum Monteserratum, et basilica que
 prefatus *Cesarius in latere ipsius montis adinvenit atque ex ea eremum*
 10 *exercuit, Deo(que favente?) complevit, dignetur dedicare, ut ipsam ba-*
selicam que iam dictus Cesarius (construxit?), ad honorem beate Ce-
cilie venerabilis pontifex predictus dedicaret, nec non et ter altaria in
honorem beate Virginis Dei Maria, atque beati Apostoli Petri nec non
et beate Cecilie virginis, in que dudum vocata fuit basilica m(angerel...?)
 15 *per consecrationem beati presulis Dei aula. Ego Wadamirus Episcopus,*
deprecationem (exaudiens?) predicti Cesarii Abbatis, commemorans
sanxita patrum, perveni ad diem dedicationis ad memoratum locum,
secundum instituta legum. Volo namque ut omnibus hominibus non
 20 *sit incognitum, sed ...dam patefactum, qualiter consecravi predictam*
Ecclesiam cum prefata altaria, cum consensu kanonicorum sedis ma-
tricule nostre, vel ceterorum clericorum, in ea videlicet ratione ut hic
locus sit adsterium monachorum secundum regulam sancti Benedicti,
 et tam iste *Cesarius quam omnibus sibi succedentibus mihi Wadamiro et*
 successores meos ita obediant sicut bene est notum decrevit Regula.
 Et ad diem dedicationis concedo ad predictam Ecclesiam (*omnia quae?*)
 25 *ibidem conlata sunt ad Papam nostrum Romanum, vel a Rege Francorum*
(seu et a?) princip(ibus) nostris regionibus, seu ad plebigerorum
terram colentium, ut (secundum timorem?) Dei possideat, vel ibidem
Deo servientibus obtineant (sicut sancxerunt?) prisci autores.

- 30 Et ego *Cesarius Abba dono (ibidem?) alaudem meum proprium in*
qua fundata est prefatum Domum; alaudem meum proprium (quod est
iuxta?) flumen Lubricato, cum ipsis ecclesiis (que ibidem sunt?) et
termines suos; advenit mihi per comparatione (...?).

... cum concedo ad predictum locum modiatas II de vinea in comi-
 tatu Barchinonense, ad ipso Brugio.

- 35 Et ego *Cles levita, et me mitto ... modiatas II de vinea in termino*
Minoresa.

Et ego *Iohannes ibi dono modiatas ... de vinea in predictum locum,*
 in termino de *Minoresa.*

- 40 Et ego ... (*trado?*) atque dono ad predictum locum pro amorem
 celestem ... (*iuxta?*) muros civitatis Barchinona, ad ipsas ... (*de ...?*)
 levita, cum orto et curte sic⟨ut⟩ resonat (*in scriptura donationis,*
ut una?) missa celebretur.

Facta dote *Idus (Marcii?) anno III regnante Leutario Rege, filio*
Ludovico.

- 45 *Ego Wadamirus presul, qui hanc Ecclesiam consecravi, in ea vide-*
licet ratione ut dum iste Cesarius vixerit (habeat?) potestatem; post
decessum vero ipsius, unus ex monachis (huius loci?) eius successor
 existat.

✠ Ansemundus archilevita (...?)

- 50 ✠ ... ac si indignus sacer.

(SS.) Ato, ac⟨si⟩ merito indignus sacer.

✠ Suniarius humilis sacer.

✠ Seniofredus (SS.) ac si merito indignus sacer.

✠ W⟨i⟩fredus sacer.

- 55 ✠ Salomon presbiter.
 ✠ Ennego sacer.
 ✠ Sperandeo sacer.
 ✠ Pat(r)icius sac(er).
 ✠ Teunderedus sacer.
- 60 (SS.) ✠ Sensius sacer, qui hanc dote vel donacione scripsi sub die et anno quo supra.

2 : quinta P, XV *Villanueva*. — 3 : excelsi] exerci P. — 5 : Dom. P. — 6 : pro-
 perare] perpere P. — 25 : Rege] Rebe P. — 26 : principus P. — 30-31 : quod est
 iuxta] poterat etiam legi qui vadit usque. — 33 : locum] duplex lectio in P : locum,
 et supra, domum. — 40 : post de... erat probabiliter nomen levitae. — 41 : Est formula
 saepe adhibita, indicans ipsum uberiores fecisse scripturam de eadem re. — 43 : Marcii]
 cfr. quae dicta sunt. — 54 : UUfredus P, litteris maioribus. — 58 : Paticiussa c?, sic P.

ANSCARI MUNDÓ, O. S. B.

Monjo de Montserrat

Collegio Sant' Anselmo, Roma.